

CONCEPT AANVRAAG STATUS NATIONAAL PARK NLDELTA

Een Nationaal Park 'nieuwe stijl' als vliegwiel voor de regio

8 oktober 2020

VOORWOORD

PM

INHOUD

1. Inleiding
2. Kennismaking
3. Ambities en aanpak
4. Samenwerken en organisatie
5. Epiloog (dit wordt verder uitgewerkt, alleen de betrokken organisaties worden hier genoemd.)

1. INLEIDING

NLDelta gaat op voor de status van Nationaal Park. Een Nationaal Park 'nieuwe stijl': een dynamisch en betekenisvol gebied waar natuur hand in hand gaat met cultuur en economie. De status Nationaal Park is van belang om de kwaliteiten van NLDelta te vergroten en zichtbaarder te maken – met oog voor regionale ontwikkeling en de aanpak van maatschappelijke opgaven – de band tussen samenleving en natuur te versterken en het merk Nationaal Park NLDelta verder uit te bouwen. Deze aanvraag is bedoeld om de status Nationaal Park NLDelta in de wacht te slepen.

Samen meer dan de som der delen

De kracht van één groot Nationaal Park NLDelta is dat we de waardevolle natuur en het culturele erfgoed in samenhang nog beter kunnen beheren, beschermen en ontwikkelen. Door samenwerking en de gezamenlijke focus op drie verhaallijnen met bijbehorende ambities staat Nationaal Park NLDelta voor een integrale benadering waarin natuur, cultuur en economie gelijkwaardig zijn.

Er ligt een grote opgave om de deltanatuur haar volle omvang te herstellen en te behouden en het ecologisch functioneren een impuls te geven. Door tegelijk recreatieve routes te verknopen, gebieden toegankelijk en beleefbaar te maken en meerdaagse verblijven te stimuleren kunnen we bezoekers nog meer van het dynamische en diverse deltalandschap laten genieten. Tegelijkertijd biedt het voor de mensen die er wonen en werken een gezonde en vitale omgeving.

In Nationaal Park NLDelta is natuur en de beleving daarvan onlosmakelijk verbonden met het beheer van het water. En daarmee ook met de uitdagingen die een veranderend klimaat op dit voor het waterbeheer met zich meebrengt.

Sinds de benoeming tot één van de 'Mooiste natuurgebied van Nederland' in 2016 zijn belangrijke stappen gezet op het gebied van samenwerking en in de vorm van producten als de Landschapsbiografie en de Merkgids. De status van Nationaal Park werkt als een vliegwiel voor de realisatie van ambities, voor het in samenhang brengen van lopende projecten, en voor het in balans brengen van ecologie en economie.

Pronkstuk van de Nederlandse natuur

Dat NLDelta opgaat voor de status van Nationaal Park spreekt voor zich. Het is een pronkstuk van de Nederlandse natuur dat het verhaal vertelt van onze delta. Een veelzijdig landschap dat zich over 100 kilometer uitstrekt van Slot Loevestein in het oosten tot voorbij de Haringvlietsluizen in het westen, als een groen-blauwe oase tussen de grote metropoolregio Rotterdam-Den Haag en de Brabantse stedenrij. Met een ecologische betekenis die zich via trekvogels en trekvis uitstrekt van Zwitserland tot Caribbeaan van Afrika tot Groenland. Ondanks het feit dat de Nederlandse delta volledig door de mens is gereguleerd, zijn in dit aaneengesloten watergebied alle landschappelijke en ecologische verschijningsvormen die bij een delta horen nog aanwezig, zoals getijdewerking, zoet-zoutovergangen, invloeden van de rivieren. Van een dynamisch kustlandschap en grote open wateren met slikken, gorzen en schorren, tot moerasbossen met kronkelende krekens. Te midden van deze natuurlijke rijkdom bevinden zich tal van cultuurhistorische iconen die het eeuwenlange samenleven van mens en water weerspiegelen.

Opbouw van de statusaanvraag

De kern van de statusaanvraag bestaat uit drie delen: een beschrijving van de kwaliteiten van het gebied (H2 Kennismaking), onze ambities en hoe we die gaan verwezenlijken (H3 Ambities en aanpak) en ten derde de manier waarop we dit gaan organiseren (H4 Samenwerken en organisatie). In het laatste hoofdstuk kijken vooruit met een bezoek aan Nationaal Park NLDelta in 2050 (H5 Epiloog). In het deel 'Bijlage' is een overzicht opgenomen van documenten die de basis vormen voor deze aanvraag.

2. KENNISMAKING MET NLDELTA

Nationaal Park NLDelta is een groot aaneengesloten getijdengebied met bijzondere invloeden van het zoute, brakke en zoete water. Een dynamisch en in sommige opzichten een natuurlijk systeem met een zeer groot areaal aan Natura2000-gebieden en iconische cultuurlandschappen met UNESCO-status. Nationaal Park NLDelta onderscheidt zich van andere nationale parken door een verscheidenheid aan bijzondere natuurgebieden, uiteenlopende cultuurlandschappen en functies die al meer dan 600 jaar het leven met water weerspiegelen: van water- en vestingsteden tot havens en bedrijvigheid, van recreatiegebieden tot defensielinies, van dijken, molens en natuurlijk de Deltawerken.

Oer-Hollandse deltanatuur

Nationaal Park NLDelta is de plek waar de grote West-Europese rivieren de zee ontmoeten. Maar weinig mensen weten dat dit een onmisbare schakel is in het grensoverschrijdende ecosysteem van Schelde, Rijn en Maas, een 'internationaal knooppunt' voor vissen en vogels. Trekvis als zalm, haring en Europese steur zwemmen tussen het binnenland van Europa en zee om op te groeien en te paaien. De delta vormt tevens een onmisbare schakel in de wereldwijde trekroutes van vogels, om te foerageren, rusten, overwinteren of broeden. Steltlopers als lepelaars, kluten en grutto's en roofvogels als de vis- en de zeearend komen in de delta rijkelijk voor. Tegelijk staat die functie onder druk sinds de aanleg van de deltawerken, waardoor het getij op veel plekken is verdwenen en een natuurlijke overgang tussen zee en rivier verstoord is.

Om de natuur een nieuwe impuls te geven zijn de Haringvlietsluizen op een kier gezet. Eb en vloed, zoet-brak-zout, hoog en laag zijn essentieel voor deltanatuur; de dynamiek van het

water bepaalt alles en is elke dag weer anders. Deze dynamische wereld is niet voor 'watjes'. Alleen echte overlevers en aangepaste soorten kunnen hier floreren. Hier leven dan ook plant- en diersoorten die maar op weinig andere plekken voorkomen.

Onder invloed van die, weliswaar sterk gereguleerde, dynamiek is een veelzijdig deltalandschap ontstaan met unieke natuurgebieden en kenmerkende cultuurlandschappen. Met in het oosten van Nationaal Park NLDelta het Munnikenland. Een prachtige plek in het karakteristieke rivierenlandschap dat zich uitstrekt tot in het Land van Heusden en Altena. Met Slot Loevenstein, onderdeel van de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie, strategisch gelegen op de plek waar Maas en Waal in het verleden samenkwamen.

Verder stroomafwaarts gaat het rivierenlandschap geleidelijk over in het waterrijke oerwoud van de Biesbosch, met op steenworp afstand de historische handelsstad Dordrecht en UNESCO Werelderfgoed Kinderdijk. Iconen waarop Nationaal Park NLDelta voortbouwt. De Biesbosch is in het stroomgebied van Nationaal Park NLDelta een parel, een van de grootste zoetwatergetijdengebieden van Europa, met kreken, vloedbossen, eilandjes en waterbekkens kent een enorme diversiteit aan flora en fauna, zoals wilgen, spindotters (komt alleen in Nederland voor), bevers en vele soorten watervogels.

Vorbij de Biesbosch ligt het brede water van het Hollandsch Diep, met op de achtergrond de Port of Moerdijk. Een scherper contrast binnen het Nationaal Park NLDelta is niet denkbaar. Vervolgens zakken we af richting het Haringvliet dat ooit de natuurlijke overgang van rivier naar zee vormde, met schelpdierbanken, slikken en platen en vol met haring. Nu vinden we er nog vogelrijke slikkige oevers en in het midden het bijna onbewoonde natuureiland Tiengemeten en vogeleiland Blik waar grondbroeders als dwergstern en visdief een plek vinden, en waar mensen daarnaar kunnen komen kijken.

Aan weerszijden van het Haringvliet wordt het landschap getekend door zeeleipolders, (beboomde) dijken en kreken, zoals het Vissersvliet in de Hoeksche Waard. Hier reikte het zeewater tot ver in het binnenland. Hier liggen grote potenties om de deltanatuur te herstellen. Op de koppen van de eilanden liggen uitgestrekte duingebieden en brede stranden en schorren, zoals Kwade Hoek en Voornes Duin. Ze gaan geleidelijk over in de zandplaten en ondieptes van de Voordelta, ten westen van de Haringvlietdam.

De Biesbosch, zeldzame parel in Nationaal Park NLDelta (intermezzo)

De Biesbosch is het is het grootste zoetwatergetijdengebied van Europa en het grootste aaneengesloten natuurgebied in de Randstad. Als natuurlijk hart in Nationaal Park NLDelta vormt het de ecologisch schakel tussen de Noordzee en de grote rivieren. De Biesbosch is ontstaan na de Sint Elisabethsvloed van 1421. Waar eerst land werd teruggewonnen door de mens, krijgt de natuur de laatste decennia weer steeds meer de ruimte. Dat levert een schat aan cultuurhistorisch erfgoed, dat 600 jaar geschiedenis vertelt. Daarnaast is de Biesbosch, door de inrichting van nieuwe natuurgebieden, een internationaal steeds belangrijker wetland. Onmisbaar voor tienduizenden trekvogels om te foerageren, rusten en broeden en van grote waarde als kraamkamer voor trekvis. Vanwege deze waarden heeft de Biesbosch al heel lang een enorme naamsbekendheid. Met een recreatief en toeristisch aantrekkelijke omgeving van steden als Dordrecht, vestingstad Geertruidenberg en de groene oases van Drimmelen en Altena trekt de Biesbosch elk jaar zo'n anderhalf miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland. De Biesbosch heeft een actief netwerk van recreatieve ondernemers, de Gastheren, die bezoekers informeren en een belangrijke rol spelen in het bezoekersmanagement. Naast recreanten ontvangt de Biesbosch elk jaar duizenden scholieren voor een leerzame excursie met een Biesboschgids. Gemeentes en Staatsbosbeheer werken georganiseerd samen om zowel natuur als mens optimaal van de Biesbosch te laten profiteren. Daarbij kunnen zij rekenen op de inzet van zo'n 200 vrijwilligers.

Als NLDelta de status krijgt, gaat de Biesbosch, Nationaal Park sinds 1994, onderdeel vormen van één groot Nationaal Park 'nieuwe stijl'. Dit biedt kansen voor de verdere ontwikkeling van de Biesbosch en het versterken van de naamsbekendheid van dit unieke gebied.

De komende jaren ontwikkelt de Biesbosch zich verder als topgebied voor natuur en duurzame recreatie. Daartoe wordt gewerkt aan een heldere zonering en een plan voor ontwikkeling van recreatiemogelijkheden aan de randen van het unieke natuurgebied. Goede samenwerking zowel tussen overheden als met diverse organisaties in handhaving, bezoekersmanagement, marketing en communicatie heeft hoge prioriteit. De Biesbosch is één van de sterkste gebiedsmerken van Nederland en vormt met de naam en de unieke identiteit en als ecologisch hart van het deltagebied de parel van Nationaal Park NLDelta.

Eén met water

In Nationaal Park NLDelta draait alles om leven met het water. Dat water vormt al meer dan 600 jaar – sinds de allesverwoestende Sint Elisabethsvloed, de grote overstroming die leidde tot het ontstaan van de Biesbosch – de 'blauwe draad' in onze welvaart, in onze rampen, in onze heldenverhalen en in onze wereldwijde voorsprong op het gebied van bagger- en watermanagement. Het samenspel van mens en natuur is nog overal zichtbaar, het gebied is doorspekt met cultuurhistorische iconen – als parels aan een lang, blauw snoer.

Zo heeft de ligging in waterrijk gebied, tussen rivier en zee, geleid tot prachtige Hollandse watersteden, met oude havens en fraaie historische kernen, zoals Dordrecht en Willemstad. Die water-gerelateerde economie heeft zich doorgezet, in de vorm van vele scheepswerven,

maritieme bedrijvigheid, de vissersvloot van Stellendam, de industrie bij Moerdijk en wereldhaven Rotterdam om de hoek.

De welvaart die daarmee gepaard ging moest gaandeweg beter beschermd worden. Het water was een belangrijk hulpmiddel in de verdediging van aanvallen van buitenaf. De vele vestingwerken (grachten, wallen, kastelen, forten en batterijen) vormen een bijzondere cultuurhistorische laag en kleuren het landschap.

In Nationaal Park NLDelta liggen maar liefst drie waterlinies: de Zuiderwaterlinie, de Oude Hollandse Waterlinie en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Bijzonder is dat het straks misschien wel twee werelderfgoederen omvat: Kinderdijk en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Tot slot kent Nationaal Park NLDelta enkele huzarenstukjes uit de Nederlandse traditie om het land te beschermen tegen het water. Van Werelderfgoed Kinderdijk en de grootse Deltawerken tot de dynamische aanpak van Ruimte voor de Rivier – zoals te zien in de Noordwaard, de Overdiepse Polder en Munikkenland. Dit Nationaal Park NLDelta zal continue in ontwikkeling blijven. Schier onmogelijke combinaties zullen mogelijk worden. Er zal gepolderd en ontpolderd worden; het landschap zal continu opnieuw worden ingericht. Er komen nieuwe uitdagingen en opgaven op het gebied af, zoals klimaatverandering, zeespiegelstijging, energietransitie en de ontwikkeling naar duurzame vormen van landbouw. Het unieke aan Nationaal Park NLDelta is dat al deze ontwikkelingen door de mens bijdragen aan een robuuster en nog natuurlijker en dynamischer systeem. Een gebied waar de bewoners trots op zullen zijn, waar het prettig wonen en werken is en waar men volop kan recreëren en genieten van deze prachtige natuur.

Contouren Nationaal Park NLDelta

Waar begrenst je een delta? Daarvoor zijn vele uitgangspunten te bedenken en evenzovele grenzen. In het ontstaan van het Nederlandse landschap is het gebied dat op enig moment is gevormd door het samenspel van zee en riviermonding zeer groot. Om het behapbaar te houden zijn keuzes gemaakt. Voor Nationaal Park NLDelta hebben we gekozen voor het getijdenlandschap, met Biesbosch – Haringvliet als ruggengraat van het park.

Laten we de buitengrens langslopen. Startend in het noordwesten loopt de parkgrens vanaf het Oostvoornse Meer via de zuidoever van het Hartelkanaal langs de noordoever van de Oude Maas. Na Rhoon volgt de grens de zuidelijke stadsrand van IJsselmonde ten noorden van de Rhoonse Grienden. Langs de getijderivieren Oude Maas en Noord, waarbij het de waardevolle getijdennatuur van Sophiapolder en Crezeepolder meeneemt, naar Kinderdijk – weliswaar geen kleigebied, maar de beroemde molens zijn een fraaie belichaming van het parkmotto 'leven met water'. Vervolgens langs de overkant en via de noordelijke oevers van de Beneden- en Boven-Merwede (met veel maritieme bedrijvigheid en buitendijkse natuurgebieden als Avelingen) naar Fort Vuren. Ook de historische vesting van Gorinchem maakt deel uit van Nationaal Park NLDelta. Vanaf Vuren steken we over naar de Bommelerwaard. Munnikenland valt in zijn geheel binnen de begrenzing en vanaf daar volgt de contour de oostelijke dijk langs de Afgedamde Maas. Daarna gaat de parkgrens verder langs de zuidelijke oever van de Bergsche Maas – inclusief de Overdiepse Polder –, om Geertruidenberg heen (via Amertak) naar Drimmelen. Vanaf daar via dijken en waterlopen (zoals de oorspronkelijke Zeedijk en Mark), maar ook contouren van de Zuiderwaterlinie richting Steenbergen. Vanaf daar buigt de grens af naar het zuiden, langs de Brabantse Wal richting Bergen op Zoom. Via de oevers van het Zoommeer en het Schelde-Rijnkanaal, langs Krammer en Volkerak, naar het Hellegatsplein. Dan langs de zuidelijke kustlijn van Goeree-

Overflakkee, om de punt van het eiland heen en door de Voordelta terug bij het Oostvoornse Meer.

De begrenzing is gebaseerd op natuurlijke en zichtbare overgangen in het veelzijdige deltalandschap: soms is dat een kanaal of dijk, soms een stadsrand of buitendijks havengebied. Het volgt daarbij de rand van het zeeleigebied. Daarnaast doet de begrenzing recht aan het samenwerkingsverband van gemeenten en andere partijen (gelegen in Zuid-Holland, Gelderland en Noord-Brabant) die deze aanvraag voor de status Nationaal Park ondersteunen. Voor het realiseren van de ambities heeft Nationaal Park NLDelta echter geen grens nodig. Sterker nog als het past bij onze ambities denken we graag over onze grenzen heen.

Nationaal Park NLDelta omvat het Nationaal Landschap Hoeksche Waard en het huidige Nationaal Park De Biesbosch. Het grenst aan Nationaal Landschap Het Groene Hart, het Van Gogh Nationaal Park (i.o.) en het Geopark Schelde Delta (i.o.) met daarin het Nationaal Park Oosterschelde. Op termijn zijn uitbreidingen van het park zeker denkbaar. Denk aan Volkerak, Krammer, Zoommeer en de Grevelingen als verbinding met de Oosterschelde en opmaat naar een Nationaal Park NL Delta dat de gehele Zuidwestelijke Delta omvat.

3. AMBITIES EN AANPAK

Een Nationaal Park als NLDelta heeft ook de miljoenen bewoners van het gebied veel te bieden. Een sterke natuur fungeert immers als motor voor een gezonde en welvarende leefomgeving. Met de instelling van een nationaal park zal gewerkt worden aan meer en vitalere delta natuur die beleefbaar, aantrekkelijk en toegankelijk is voor iedereen – waar kinderen leren over de natuur, waar mensen kennismaken met de rijke historie, waar bewoners maar ook stedelingen balans tussen werk, rust en ruimte vinden. Zo gaat de motor die de natuur is voor welzijn en welvaart werken. Als Nationaal Park groeit NLDelta bovendien uit tot een duurzame en innovatieve regio, waar oplossingen gevonden worden voor de grote maatschappelijke opgaven die op het gebied afkomen, zoals klimaatverandering, energietransitie en toekomst van de landbouw.

Het Nationaal Park is een samenwerking van alle overheden en sectoren en zo werkt het NP als een vliegwiel voor de realisatie van talloze ambities, door het in samenhang brengen van lopende projecten, en voor het in balans brengen van ecologie en economie – in de Regiodeel Zuid-Hollandse Delta nog omschreven als ‘een continu samengaan van natuur en bebouwde omgeving’. Voor het bereiken van die talloze ambities in het toekomstig Nationaal Park NLDelta, hebben we een plan nodig. Daarbij zijn alle betrokken partijen essentieel en inhoudelijke relevant. Ze vervullen een sleutelrol in het succes van Nationaal Park NLDelta. Samen maken we het plan voor hoe we dat op korte termijn gaan aanpakken. Een eerste stap op weg naar een uitvoeringsagenda.

Door Nationaal Park NLDelta als één gebied te zien, aaneengeregen door het water, worden het behoud en de ontwikkeling van een veerkrachtige en robuuste deltanatuur (en de beleving daarvan) naar een hoger plan getild. Door Nationaal Park NLDelta als één geheel te zien ontstaat de mogelijkheid om gezamenlijk kansen te verzilveren – kansen die individuele ondernemers of afzonderlijke trekpleisters normaal gesproken aan zich voorbij moeten laten gaan, zoals de aanleg van nieuwe verbindingen over water. Door Nationaal Park NLDelta als

één gebied te zien blijken ondernemers en initiatiefnemers ineens interessante samenwerkingspartners voor grote bedrijven, subsidieverleners en overheden. Door Nationaal Park NLDelta als één geheel te zien is het magnifieke verhaal van de delta nog beter voor het voetlicht te brengen, waardoor meer bezoekers uit binnen- en buitenland dit schitterende estuarium met eigen ogen willen aanschouwen.

Wij hebben dit vertaald naar drie verhaallijnen, gebaseerd op de pijlers die al meer dan 600 jaar het Nationaal Park NLDelta vormen: natuur, cultuur en economie. En waarbij water de verbindende factor vormt. In de eerste verhaallijn wordt uiteengezet hoe we de natuurlijke basis, het groenblauwe netwerk, gaan versterken om te komen tot een robuust en veerkrachtig systeem. Het tweede verhaal gaat over het vergroten van de beleving – oftewel de stap naar een versterkte recreatieve en toeristische infrastructuur – en het vertellen van het magnifieke verhaal van de delta. De derde verhaallijn betreft de economische waarde van natuur en landschap en het streven naar een duurzame regio die klaar is voor de toekomst.

VERHAALLIJN 1

DELTANATUUR: EEN ROBUUSTE NATUURLIJKE BASIS

Het unieke van Nationaal Park NLDelta is dat ze de volledige en geleidelijke overgang van de rivieren Rijn en Maas naar zee omvat. Alle schakels die een delta kenmerken zijn aanwezig. En dwars op die blauwe ader, die alles aaneenrijgt, liggen de gevarieerde overgangen van water naar land. Dit biedt – ondanks historische ingrepen in het systeem – nog steeds veel mogelijkheden om de kwaliteit van de deltanatuur te versterken.

Essentieel voor het behoud van een rijke natuur is verbinden en versterken van het netwerk van natuurgebieden (parels), als trekroutes en als (tijdelijk) leef- en voortplantingsgebied. De grote rijks-wateren én het fijnmaziger binnendijkse water vormen hiervoor de dragende structuur. Binnen dit natuurnetwerk moet worden ingezet op het behoud en het versterken van de spannende overgangen en verbindingen die de natuur in Nationaal Park NLDelta zo bijzonder maken (eb en vloed, zoet-brak-zout, hoog en laag), bijvoorbeeld door uitbreiding van het buitendijks gebied als zoetwatergetijdengebied in de Leenheerenpolder. Maar ook buiten dit ‘waternetwerk’ stimuleren we het vergroten van de biodiversiteit, zoals in landbouwgebieden, wegbermen en binnen de bebouwde kom, zoals parken en tuinen. Wat gaan we daarvoor doen?

Aaneengesloten groenblauwnetwerk

Het verbinden en versterken van het natuurnetwerk betekent onder andere realisatie van de restant opgave Natuur Netwerk Nederland en de Ecologische verbindingszones.

Voor de levenscyclus van trekvissen zijn brak water en vrije trekroutes van levensbelang. Jonge trekvissen zwemmen de rivier af en verblijven langere tijd in de overgangen tussen zoet en zout – in de kreken tussen vloedbossen, platen en slikken, gorzen en graslanden – om zich zo aan te passen aan het zoute zeewater. Als volwassen vissen keren ze terug naar de rivieren om te paaien. Wederom gebruiken ze de delta om te wennen aan de overgang van zout naar zoet. Het is dus van groot belang dat vissen ongehinderd heen en weer kunnen zwemmen, en er ruimte is om zich aan te passen aan zout of zoet water. Daarom wordt momenteel door Rijkswaterstaat onderzocht wat dit voor het bedienen van de sluizen in de Haringvlietdam betekent (het ‘op een kier’ zetten). Daarnaast moet ook de

passeerbaarheid van gemalen worden vergroot, waardoor uitwisseling tussen binnen- en buitendijks tot stand komt, en zullen afspraken moeten worden gemaakt met de visserijsector over visserijvrije zones. Specifieke inrichtingsmaatregelen, zoals nieuwe onderwaterstructuren en drassige en insectenrijke graslanden, vergroten we de aantrekkelijkheid van het gebied voor allerlei soorten vissen, vogels en insecten, maar ook voor een icoon als de otter.

Behoud en versterken kenmerkende deltanatuur

Het grotendeels afsluiten van de delta heeft een grote impact gehad op het gebied. Vanaf de bouw van de Oosterscheldekering (1976) zijn we steeds meer bezig om ruimte te creëren voor natuurlijke processen, zoals het omvangrijke natuur- en watermanagementproject de Noordwaard, en daar zijn we nog niet mee klaar. We denken mee met de verantwoordelijke instanties als Rijkswaterstaat. Daarmee levert Nationaal Park NLDelta ook een bijdrage aan het waterveiligheidsprogramma.

Inmiddels staan er nieuwe uitdagingen voor de deur zoals klimaatverandering. Het verbinden van natuur en stad met robuuste groenblauwe verbindingzones kan hittestress voorkomen. Daarmee wordt het woon- en leefklimaat aantrekkelijker. Welke consequenties heeft de zeespiegelstijging op het beheer van de Haringvlietsluizen en de mogelijkheden voor visintrek? Wat gebeurt er met de buitendijkse natuur langs de Deltawateren als het waterpeil meestijgt met de zeespiegel? Nationaal Park NLDelta zoekt hiervoor de verbinding met het Deltaprogramma en agendeert onderzoek naar behoud en versterking van de deltanatuur bij klimaatverandering.

Stimuleren biodiversiteit buiten het 'waternetwerk'

Ook het groen dat niet direct in verbinding staat met water draagt bij aan het natuurnetwerk van Nationaal Park NLDelta, het legt onder andere de verbinding tussen stad en land, en tussen binnendijkse natuur en Deltanatuur. Op veel industriële gebieden en bedrijventerreinen valt aan flora en fauna nog veel te winnen en zijn er mooie voorbeelden in dit gebied. Dat door het treffen van maatregelen het mogelijk is ook daar de biodiversiteit te vergoten bewijst de film Wild Port of Europe.

Educatie als stroomversneller (intermezzo)

Wanneer mensen zich verbonden voelen met de natuur, het landschap en het cultuurhistorisch erfgoed en ontdekken dat ze er zelf deel van uitmaken, dan willen ze ervoor zorgen en er verantwoordelijkheid voor nemen. Met de educatiestrategie van Nationaal Park NLDelta betrekken we inwoners en bezoekers actief bij de drie verhaallijnen en nodigen we mensen zowel jong als oud uit tot het ontdekken van de unieke waarden van het gebied. Niet alleen de uitnodiging tot ontdekken en verwonderen staat centraal in Nationaal Park NLDelta, maar vooral ook de uitnodiging om mee te denken, doen en samen al ontdekkend het Nationaal Park sterker te maken en het betrekken bij nieuwe maatschappelijke opgaven rond 'het leven met water'. We starten niet vanuit het niets. Er bestaat een enorme diversiteit aan educatieve organisaties en programma's in het gebied zoals musea, bezoekerscentra, vrijwilligersorganisaties, terreinbeheerders, ondernemers, duik-, vis- en natuurverenigingen, waterschappen en drinkwaterbedrijven. Samen met deze organisaties en in nauwe samenwerking met doelgroepen gaan we bestaande educatieve programma's versterken door ze meer eigentijds te maken en verbinden aan het NLDelta verhaal en de ambities van het Nationaal Park. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de cultureel erfgoed programma's rondom het thema water. Daarbij willen we ook onderzoeksresultaten en conclusies uit bijvoorbeeld het Nationaal Deltaprogramma toegankelijk maken voor een breed publiek. Hierin liggen veel mogelijkheden van verbinding met actuele maatschappelijke opgaven zoals klimaatverandering, energietransitie, duurzame economie en circulaire landbouw.

Met de educatiestrategie in Nationaal Park NLDelta werken we toe naar:

- Een programma van magische beleefmomenten waarbij we een accent leggen op de doelgroepen onderwijs, jongeren, recreanten en omwonende;
- Toename van trots en betrokkenheid van ondernemers, jongeren en bewoners door het aanbieden van unieke en verrassende leerervaringen in Nationaal Park NLDelta;
- Behoud en toename van het aantal vrijwilligers en ondernemers dat zich betrokken voelt en ambassadeur is voor het Nationaal Park NLDelta en zich daarvoor wil inzetten.

VERHAALLIJN 2**DELTAPARK: EEN UNIEKE BELEVENIS**

Voor een optimale beleving van Nationaal Park NLDelta moeten we zorgdragen voor de rijke natuur en het waardevolle erfgoed – de forten van de waterlinies, de oude vesting- en watersteden en de spectaculaire waterstaatswerken – in het gebied. Alleen zo kunnen de vele verhalen over 'het leven met het water' nog beter verteld en beleefd worden.

Daarnaast dienen deze parels en iconen goed ontsloten te zijn, en dan met name over water, per fiets, te voet en digitaal. Tot slot valt of staat een unieke beleving in NLDelta met de gastvrijheid, de aanwezigheid van voldoende horeca en verblijfsmogelijkheden, een actuele informatievoorziening, een herkenbare huisstijl, bezoekersmanagement en marketing. Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkelen deltapoorten

We ontwikkelen zogenaamde Deltapoorten, gebiedsentrees tot Nationaal Park NLDelta. We benutten en (waar nodig) ontwikkelen hiervoor de parels en iconen in Nationaal Park NLDelta. Plekken die goed bereikbaar zijn, zowel over land en als over water. Ze vormen als vanzelfsprekend het startpunt van diverse fiets-, wandel- en vaarroutes door het gebied en worden verrijkt met het verhaal van NLDelta. Daarnaast beschikt een poort over alle nodige voorzieningen, zoals een parkeerterrein, een informatiecentrum, toiletgebouw, horeca en bijvoorbeeld fiets- en bootverhuur. Ook de toeristisch-recreatieve ondernemers vormen een belangrijke schakel om de bezoekers op een gastvrije manier te onthalen en te verleiden verder het gebied in te trekken.

Naast fysieke poorten werken we ook aan een digitale Deltapoort, om zo ook 'op afstand' de bereikbaarheid en beleving van Nationaal Park NLDelta te verbeteren.

Spreiden en sturen van bezoekers

Het ontwikkelen van Deltapoorten draagt bij aan een samenhangend idee over het gewenste bezoekersmanagement: in welke delen van Nationaal Park NLDelta willen we meer bezoekers ontvangen en waar misschien minder? En hoe verleiden we bezoekers daartoe? Op Tiengemeten is bijvoorbeeld maar een deel van het eiland voor bezoekers toegankelijk, in de Biesbosch is het wenselijk om toeristen over het jaar te spreiden. Bezoekersmanagement moet zorgen voor spreiding en sturing van bezoekers, zodat natuurparels en cultuurhistorische iconen niet overlopen worden.

Bereikbaar en toegankelijk

We zetten in op het bereikbaar maken van de Deltapoorten via het openbaar vervoer en over de weg, maar vooral ook over het water. De bestaande veerverbindingen worden verbonden en uitgebreid met nieuwe, duurzame vaar- en veerverbindingen tot een samenhangend recreatief netwerk. Straks kan de bezoeker zich te voet en met de fiets – met de NLDeltapas – vrijelijk over het water dwars door Nationaal Park NLDelta bewegen: op zichzelf al een unieke ervaring!

Gebiedsmarketing en het verhaal van NLDelta

Om Nationaal Park NLDelta door bezoekers – lokaal, regionaal en (inter)nationaal – te laten beleven we in op gebiedsmarketing. Duurzame recreatie is daarbij het uitgangspunt. De natuurparels en cultuurhistorische iconen van Nationaal Park NLDelta weerspiegelen de identiteit van ons gebied en de rijkdom van onze delta. Ieder vanuit zijn eigen kracht en concept. Het verhaal van NLDelta biedt een kapstok om heden – verleden – toekomst van een plek in een breder perspectief te vertellen. Door parels en iconen te clusteren combineren we natuur, erfgoed en beleving. Het doel is om nieuwe bezoekers te trekken, beter te spreiden en langer verblijf te stimuleren. Ieder cluster staat voor een hoofdstuk uit het verhaal van NLDelta. Denk aan een dagje 'Verdedigen met water', waarbij bezoekers het gebied tussen Bergen op Zoom en Willemstad bezoeken, een weekend naar de Biesbosch in combinatie met een bezoek aan Dordrecht of wat te denken van een 'expeditie' door de nieuwe deltanatuur tussen Tiengemeten en de Voordelta. Of een dag aan een van de vele regionale wateren van Sportvisserij Zuidwest Nederland te zitten met de vishengel! We faciliteren ondernemers om met elkaar meerdaagse arrangementen te ontwikkelen en aan te bieden. We bieden onder meer cursussen aan over gastheerschap of over duurzaam ondernemen in Nationaal Park NLDelta. Een eenduidige huisstijl – in de vormgeving van de

deltapoorten, meubilair, informatieborden en bewegwijzering – en een uitgekiende marketingstrategie zorgen ervoor dat het ‘merk’ NLDelta overal goed herkenbaar is.

Samen bouwen aan een sterk merk NLDelta (intermezzo)

NLDelta is een nieuw merk voor een gebied dat al eeuwenlang bestaat. Het merk en het verhaal van NLDelta werden in 2017 door een grote groep gebiedspartijen ontwikkeld en vastgelegd in de NLDelta Merkgids. Het merk weerspiegelt het karakter van het gebied: daadkrachtig, ondernemend, toonaangevend, inventief en met een grote dosis durf. Een gebied van 'handen uit de mouwen', van onverwachte mogelijkheden en verrassende contrasten. Een merk dat is gebouwd op de kracht van bestaande merken en verhalen die samen NLDelta vormen. Marketingorganisaties, overheden, natuurorganisaties en ondernemers bouwen samen aan het merk door het te vertalen naar een sterke eenduidige huisstijl, communicatiemiddelen, marketingcampagnes en belevingsconcepten. Om bezoekers altijd en overal het NLDelta gevoel te geven is communicatie, zoals via folders, website en social media, zeker nodig maar niet voldoende. De huisstijl krijgt herkenbaar vorm in de Deltapoorten, informatieborden en bewegwijzering. Maar ook in excursies en activiteiten beleven bezoekers het gevoel van NLDelta. Bovendien herkent men NLDelta in de 'locals': gidsen, gastheren, ondernemers en bewoners vertellen allemaal een stukje van het verhaal en bouwen zo mee aan de merkbeleving van NLDelta.

VERHAALLIJN 3

DUURZAME DELTA: DE MEERWAARDE VAN EEN NATIONAAL PARK

De betekenis van de status Nationaal Park is verruimd. Uiteraard is er nog altijd een prominente plek ingeruimd voor de bescherming van natuurwaarden, maar tegelijkertijd is in een Nationaal Park ‘nieuwe stijl’ oog voor regionale ontwikkeling, duurzame economie en de aanpak van maatschappelijke opgaven, zoals bijvoorbeeld klimaatverandering en agrarische vernieuwing. Met Nationaal Park NLDelta zetten we de kansen die een integrale benadering biedt op de agenda. Door deze kansen in samenwerking verder te verkennen, te erkennen en uit te werken in betreffende beleidssporen oogsten we meerwaarde van Nationaal Park NLDelta. De rol van Nationaal Park NLDelta daarbij is agenderen, faciliteren en stimuleren.

Ademruimte voor stad en dorp

Voor de dorpen en steden rondom het Nationaal Park, waar een grote behoefte bestaat aan meer groen en uitloop gebied, fungeert Nationaal Park NLDelta als recreatief uitloopgebied. Door Nationaal Park NLDelta beter toegankelijk en bereikbaar te maken biedt het rust en ruimte, een schone omgeving en mogelijkheden voor recreatie en ontspanning aan honderdduizenden bewoners die rondom het Nationaal Park wonen en draagt zo bij aan hun gezondheid. De recente beperkingen door de Coronamaatregelen lieten zien hoe belangrijk een natuur- en recreatiegebied in de buurt is. Mogelijk gaat die behoefte in de toekomst nog groeien met een toename van vakanties dichtbij.

Vitaal vestigingsklimaat

Nationaal Park NLDelta zorgt voor een impuls in het vestigingsklimaat van de regio: Het Nationaal Park levert een bijdrage aan de Regiotrots, een positief regionaal imago en een sterke identiteit. Dit heeft aantrekkingskracht op bedrijven, bewoners en bezoekers. Doordat de samenwerkende partijen binnen het Nationaal Park de principes en ambities van NLDelta steeds weer uitdragen, werken we met elkaar aan een duurzame en gezonde economische ontwikkeling van het deltagebied. Zo helpt Nationaal Park NLDelta mee de trend om te buigen die in de Regiodeal Zuid-Hollandse Delta wordt geconstateerd, namelijk dat de brede welvaart onder druk staat, mede doordat de potentiële beroepsbevolking door 'ontgroening' en vergrijzing daalt. Het winkelaanbod in de dorpen van het buitengebied blijft intact en vindt nieuwe bronnen van inkomsten, en de dreigende krimp wordt omgebogen in nieuwe vitaliteit. De troeven die Nationaal Park NLDelta kan inzetten zijn het faciliteren van ondernemers(netwerken) door bijvoorbeeld gebiedsmarketing en het ondersteunen van doelgerichte investeringen.

Gebiedsmarketing

Gebiedsmarketing richt zich op het laten beleven van het gebied door bezoekers. Duurzame recreatie is daarbij het uitgangspunt. Ondernemers spelen daarin een belangrijke rol. Nationaal Park NLDelta faciliteert ondernemers en brengt ze met elkaar en met overheden in contact, om de duurzaamheid van het recreatief aanbod verder te ontwikkelen. Goede marketing en communicatie creëert tevens trots bij bewoners. Tros op hún Nationaal Park. Betrokken bewoners zetten zich in voor het gebied, door bijvoorbeeld opruimacties te organiseren, streekproducten te kopen of zich in te zetten als vrijwilliger. Ze leveren zo een bijdrage aan de beleving van het gebied, de gastvrije ontvangst van bezoekers en een duurzaam en positief imago van de regio rondom Nationaal Park NLDelta. Daarnaast is Nationaal Park NLDelta betrokken bij het gebiedsontwikkelingsprogramma IBP Vitaal Platte Land, waarin overheden en ondernemers gaan samenwerken. Dit programma is gericht op duurzame landbouw (hoog-innovatieve en circulaire agrarische sector en voedselketen), een klimaatbestendig zoetwatersysteem en genieten en beleven van de delta. Ook in dit programma draait het om faciliteren, kennis en ervaring uit te wisselen, helpen expertise in te zetten en onderzoeken te laten doen.

Ondersteunen doelgerichte investeringen

Samenwerken in een groot erkend Nationaal Park NLDelta creëert ook financiële kansen. Met een Green Deal, zoals Sportvisserij Loodvrij, wordt het kansrijker om (Europese) subsidies binnen te halen. Nationaal Park NLDelta verzorgt de coördinatie op subsidies en andere financieringsmogelijkheden die de samenwerking en de status van Nationaal Park biedt, met als doel nieuw geld aan te wenden voor de opgaven en ambities van het Nationaal Park.

Nationaal Park NLDelta gaat data bij elkaar brengen en analyseren om de effecten van investeringen inzichtelijk te maken. Het gaat om allerlei soorten data, die vaak wel beschikbaar zijn maar niet gekoppeld worden, zoals gegevens over leefstijlen, gezondheid en monitoringsgegevens van bezoekersstromen. Het bij elkaar brengen van data levert ook informatie op die gebruikt kan worden bij de aanvragen van regionale, landelijke en Europese subsidies.

Daarnaast wil Nationaal Park NLDelta een organisatie oprichten waarin publieke en private geldstromen samen komen, bijvoorbeeld een gebiedsfonds. Dit is nodig omdat de ambities van Nationaal Park NLDelta vragen om samenwerking tussen publiek en private partijen.

Denk aan doelen als het vervolmaken van het recreatieve netwerk door vaarverbindingen of het ontwikkelen van meerdaagse arrangementen. Maar ook grote opgaven zoals de energietransitie en klimaatadaptatie vragen om een dergelijke samenwerking.

Proeftuin

Tot slot kan NLDelta zich ontwikkelen tot een proeftuin waar geëxperimenteerd wordt met prangende maatschappelijke vraagstukken. Samen met overheden en ondernemers uit de sector wordt er bijvoorbeeld gewerkt aan verduurzaming van landbouw en visserij.

Nationaal Park NLDelta kan zich ontwikkelen tot een living lab voor zilte teelten met gebiedseigen producten, voor circulaire landbouw en voor nieuwe vormen van duurzame visserij. Zeker richting de Zeeuwse Delta is hier ruimte voor.

Nieuwe concepten rond klimaatadaptatie worden bij voorkeur in Nationaal Park NLDelta uitgetoet. De manier waarop we met wateroverlast, stijgende waterpeilen en hittestress in steden omgaan kan – als we kiezen voor natuurlijke oplossingen, zoals in Dordrecht – meteen bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat. Omgaan met klimaatverandering staat centraal in het Nationaal Deltaprogramma de andere opgaves in andere programma's.

Nationaal Park NLDelta heeft de ambitie om te stimuleren, inspireren en te agenderen, zowel richting beleidsprogramma's als voor een breed publiek. Voor het 'brede publiek' zet Nationaal Park NLDelta educatie in. Zo kan bij de bewoners en bezoekers draagvlak en begrip groeien voor de grote transitie die nodig zijn in de delta en hoe die tot kans gekeerd kunnen worden voor welzijn en welvaart voor mens en natuur. Dit is opgenomen in de educatiestrategie van Nationaal Park NLDelta.

Wetenschappelijk onderzoek in het nationaal park (intermezzo)

Nationaal NLDelta wil haar ambities en de manier waarop deze kunnen worden verwezenlijkt zoveel mogelijk vanuit wetenschappelijk onderzoek onderbouwen. Dit doen we in samenwerking met het onderwijs. Tevens wil Nationaal Park NLDelta een rol spelen bij het toegankelijk maken van onderzoeksresultaten voor een breed publiek. Dit is opgenomen in de educatiestrategie en ook de digitale Deltapoort speelt hierbij een belangrijke rol.

In het deltagebied wordt, vanuit diverse invalshoeken, veel gemonitord en onderzocht, denk aan het Nationaal Deltaprogramma dat gericht is op het waterbeheer bij een veranderend klimaat en aan de monitoring van natuur die plaats vindt in het kader van N2000 beheerplannen. In samenwerking met het onderwijs wil Nationaal Park NLDelta onderzoeken hoe deze veelheid aan onderzoeksgegevens kan worden benut bij het onderbouwen van ambities en het maken van keuzes bij de uitvoering ervan. Waar mogelijk maken we ook gebruik van onderzoeksgegevens die door vrijwilligers worden verzameld, zogenaamde 'citizen science'. Dit levert niet alleen bruikbare gegevens op, maar vergroot ook de betrokkenheid van de vrijwilligers.

4. SAMENWERKEN EN ORGANISATIE

NLDelta kent een grote betrokkenheid van (netwerk)organisaties uit het gebied. Veel partijen zijn reeds actief in bestaande netwerken die aansluiting hebben gevonden bij NLDelta. Het aantal stakeholders dat interesse heeft om een actieve bijdrage aan NLDelta te leveren groeit. Er zijn echter ook betekenisvolle (netwerk)organisaties waarmee de samenwerking nog niet tot stand is gebracht. Hier ligt voor de organisatie van Nationaal Park NLDelta een mooie uitdaging voor de toekomst.

Uitgangspunten van het governance model

Het governance en financieringsmodel van Nationaal Park NLDelta sluit aan op de ambities en uitgangspunten van Nationaal Park NLDelta en doet recht aan de waarden zoals beschreven in New Public Management (Hood, 1991), namelijk:

- Economische kosten en efficiëntie;
- Eerlijkheid en gelijkheid;
- Veerkracht en robuustheid.

Nationaal Park NLDelta begint niet vanaf nul maar borduurt verder op wat de betrokken netwerken de afgelopen jaren al in gang hebben gezet. Om zoveel mogelijk recht te doen aan zowel deze energie 'van onder af' als aan de gelijkwaardigheid van de deelnemende partijen is gekozen voor het verenigingsmodel. Het huidige netwerk groeit de komende jaren onder leiding van daadkrachtige alliantiepartners uit naar de Verenigde NLDelta. Een vereniging waarin de leden van NLDelta samenwerken aan de ambities en gezamenlijk de doelen van het Nationaal Park.

Alliantiepartners

De alliantiepartners richten de vereniging met leden op, waarbij gewerkt wordt met getrapte vertegenwoordiging en inspraak. De vereniging bestaat uit:

- Ledenvergadering (deelgebieden);
- Het bestuur.

Ledenvergadering

De ledenvergadering besluit over de koers van Nationaal Park NLDelta. Daar het om veel (potentiele) leden gaat, wordt er gewerkt met getrapte vertegenwoordiging. Nationaal Park NLDelta wordt daarvoor ingedeeld in deelgebieden. Deze deelgebieden worden door maximaal 5 leden per deelgebied in de ledenvergadering vertegenwoordigd. De gemeente(n) in een deelgebied is (zijn) lid van de 'Verenigde NLDelta'. De gemeente stemt met de samenwerkingsorganisaties uit het gebied af wie er, naast de gemeente, als afvaardiging vanuit het deelgebied deelneemt aan de ledenvergadering van NLDelta. Hoe de vertegenwoordiging binnen een deelgebied precies wordt georganiseerd kan verschillen. Het is de bedoeling dat hierbij actieve netwerken worden benut en lokale betrokkenheid en lokale deskundige inbreng zoveel mogelijk tot zijn recht komt. De contributie per deelgebied is afhankelijk van het aantal afgevaardigde leden.

Bestuur

De alliantiepartners vormen het bestuur van de vereniging voor de eerste termijn (3 jaar). Voor de volgende bestuurstermijnen wordt het bestuur gekozen door de ledenvergadering en bestaat uit maximaal 9 bestuursleden.

Adviescommissie en themacommissies

De bestaande 10 gebiedsnetwerken in Nationaal Park NLDelta zijn vertegenwoordigd in een adviescommissie. Zoals eerder gezegd sluit de governance van Nationaal Park NLDelta aan bij de bestaande gebiedsnetwerken. Deze adviescommissie adviseert het bestuur van de Verenigde NLDelta gevraagd en ongevraagd over thema's, beleid, projecten en activiteiten. Tevens hebben de leden van de adviescommissie de taak om de besturen van de gebiedsnetwerken te informeren en te adviseren over de Verenigde NLDelta. Naast de adviescommissie zijn er ook vaste en tijdelijke thema commissies. Deze themacommissies bestaan uit leden vanuit de deelgebieden, aangevuld met benodigde expertise.

De directeur/programmamanager en werkorganisatie

Het bestuur is opdrachtgever voor de directeur/programmamanager. De directeur/programmamanager is op dagelijkse basis verantwoordelijk voor de werkorganisatie. Daarnaast heeft hij/zij binnen het Nationaal Park NLDelta de rol van netwerker en verbinder, behartigt hij/zij de belangen van Nationaal Park NLDelta en is de hij/zij de secretaris van het bestuur.

De werkorganisatie verricht activiteiten ten behoeve van het Nationaal Park NLDelta en is daarvoor verantwoordelijk. Het gaat hier om operationele taken om de status van Nationaal Park te hebben en te houden, zoals

- Fondsen- en subsidiewerving en administratie;
- Communicatie, educatie en marketing;
- Coördinatie op het uitvoeringsprogramma en het realiseren van de ambities;
- Coördinatie op het versterken van de samenhang van het beheer van het gebied.

Algehele verenigingszaken, waaronder

- Ondersteuning themacommissies;
- Voorbereiding Ledenvergadering en bestuursvergaderingen;
- Lobby, belangenbehartiging, stakeholder- en reputatiemanagement.

5. EPILOOG

De epiloog wordt verder uitgewerkt.

Hieronder vindt u de betrokken organisaties:

Gemeente Dordrecht	Waterschap Hollandse Delta
Gemeente Albrandswaard	Waterschap Brabantse Delta
Gemeente Altena	Waterschap Rivierenland
Gemeente Barendrecht	
Gemeente Brielle	Stichting WWF
Gemeente Drimmelen	Natuurmonumenten
Gemeente Geertruidenberg	Staatsbosbeheer
Gemeente Goeree Overflakkee	
Gemeente Gorinchem	IVN
Gemeente Hellevoetsluis	
Gemeente Hoeksche Waard	Slot Loevestein
Gemeente Moerdijk	Werelderfgoed Kinderdijk
Gemeente Molenlanden	Biesbosch museumEiland
Gemeente Nissewaard	
Gemeente Ridderkerk	Provincie Zuid-Holland
Gemeente Steenberg	Provincie Noord-Brabant
Gemeente Westvoorne	Provincie Gelderland
Gemeente Bommelerwaard	
Gemeente Zwijndrecht	Sportvisserij Zuidwest Nederland

BIJLAGE

- Ambitieboek
- Landschapsbiografie
- Natuurvisie
- Educatiestrategie
- Merkgids
- Gebiedsaanduiding
- Leidraad
- Regiodeal Zuid-Hollandse Delta
- Partner in IBP Vitaal Platteland; trekker broedplaats 'Genieten en beleven in de Delta'